

УДК 343.1

DOI 10.31733/2078-3566-2021-2-251-255

Яна ЗАМКОВА®

кандидат юридичних наук
(суддя Дніпровського районного суду
м. Дніпродзержинська
Дніпропетровської області)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ СУДОМ СПРАВ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ У ПІДГОТОВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Розглянуто історичні аспекти диференціації спрощених форм кримінального процесу та спірні питання щодо розгляду судом справ про кримінальні проступки у підготовчому судовому засіданні. Зазначено, що на даний час практика суддів різноманітна. Аналізуючи зарубіжний досвід, висловлені пропозиції щодо реформування органів судової влади в Україні та створення в її системі судів (мирових чи магістратських), в яких будуть розглядатися справи про малозначні кримінальні правопорушення за спрощеними процедурами, зокрема, про кримінальні проступки, а також розглядатися питання судового контролю за досудовим розслідуванням, що значно розвантажить суди загальної юрисдикції.

Запропоновано в період до створення таких судів, з метою уникнення розбіжностей застосування ст.381 КПК України, законодавчо закріпити необхідність підготовчого провадження по справах про кримінальні проступки.

Ключові слова: підготовче провадження, кримінальні проступки, диференціація форм кримінального процесу.

Постановка проблеми. Застосування нових спрощених форм кримінального судочинства є одним із концептуальних питань проведення в Україні правової реформи. Правове регулювання найбільш ефективних форм здійснення правосуддя залишається актуальним, оскільки Законом України №2617-VIII від 22 листопада 2018 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» був уведений і вступив в дію з 1 липня 2020 року спрощений порядок проведення дізнання у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проведення в Україні правової реформи вимагає комплексного дослідження правової регламентації не тільки досудового розслідування кримінальних проступків, а й їх судового розгляду. Ю. М. Грошевий ще у 2003 році, визначаючи пріоритетні напрямки удосконалення законодавства, що регулює кримінальну процесуальну діяльність, наголошував на необхідності переосмислення ролі суду у процесі зміцнення національної державності, в охороні прав та законних інтересів громадян у період перебудови правової державності; розробки таких форм процесуальної діяльності і відправлення правосуддя, які б у повному обсязі забезпечували охорону цих прав, доступність правосуддя, справедливості і правомірності рішень, що приймаються судом, а також вирішення проблем, пов'язаних з процесуальним регулюванням механізму реалізації повноважень органів державної влади у сфері публічно-правових відносин, сфері протидії злочинності, боротьбі з правопорушеннями [1, с. 686-687]. Тому пошук найбільш ефективних форм здійснення правосуддя залишається актуальним і на теперішній час.

У науці кримінального процесу проблеми диференціації форм кримінального судочинства займають важливе місце були і є предметом суперечок не лише між вченими, а між практичними працівниками органів досудового розслідування, прокуратури та суду, які намагаються знайти оптимальні моделі процесуальної форми.

Наукові дослідження диференціації процесуальних форм розгляду кримінальних справ провадилися у дореволюційний період такими відомими вченими, як А. Ф. Коні, В. К. Случевський, І. Я. Фойніцький та ін.

Значний внесок у розробку питань, пов'язаних з визначенням оптимальних форм

© Замкова Я. В., 2021

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8563-5050>

zamkovayana@gmail.com

кримінального судочинства, зробили вчені-процесуалісти колишнього СРСР, держав СНД та України : С. А. Альперт , М. І. Бажанов, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, О. Р. Михайленко, В. Т. Нор, П. Ф. Пашкевич, В. О. Попелюшко, Х. Ц. Рустамов, М. С. Строгович, В. М. Тertiшник, В. П. Шибіко, М. Є. Шуміло та ін.

За радянських часів пропозиції щодо спрощення судового розгляду кримінальних справ про нетяжкі злочини, коли обвинувачений повністю визнає свою провину, наражались на різку критику. Достатньо згадати відому монографію П. Ф. Пашкевича [2], в якій він обґрунтував необхідність більш раціональної правової регламентації кардинальних питань кримінального судочинства з метою підвищення його ефективності в охороні правопорядку при неухильному дотриманні конституційних принципів правосуддя, режимі законності та гарантій прав особистості. Ним були висловлені пропозиції з метою оптимізації та економії кримінального судочинства запровадити спрощений порядок судового розгляду простих кримінальних справ про нетяжкі злочини, в яких підсудний визнає себе винним, і його винність повністю підтверджується зібраними по справі доказами [2].

Початком дискусії цих питань було обговорення науковцями проблеми диференціації форм кримінального судочинства в Інституті держави та права Академії наук СРСР наприкінці 1974 року. Після цього у журналі “Соціалістична законність” № 9 1974 року було опубліковано дві статті – М. С. Строговича “Про єдину форму кримінального судочинства і межі її диференціації” [3, с.50-53] та П. Ф. Пашкевича “Процесуальні форми кримінального судочинства потрібно диференціювати” [4, с.54-57], в яких висловлені дві протилежні точки зору. Упродовж майже усього 1975 року на шпальтах цього журналу відбулося широке обговорювання цієї проблеми.

Деякі вчені – А. Арсеньєв, А. Гуляєв, М. Якуб – підтримали ідеї, висловлені П. Ф. Пашкевичем, але інші – Ц. О. Каз, А. Кобліков, А. Ооржак – категорично заперечували будь-які спрощення кримінального судочинства.

Незважаючи на позитивні відгуки практичних працівників щодо спрощення форм кримінального судочинства прогресивні ідеї і пропозиції П. Ф. Пашкевича знайшли відображення тільки на початку 21 сторіччя у кримінально-процесуальному законодавстві України, Росії, Білорусі, Молдови, Латвії та інших республік. Ситуація, що склалась на території колишнього СРСР та, зокрема, в Україні у 90-ті роки була пов’язана із суттєвим ростом злочинності і неспроможністю судової системи справлятися із розглядом значної кількості кримінальних справ і об’єктивно вимагала необхідності спрощення громіздкого судового провадження по деяких категоріях справ.

Першим кроком у цьому напрямку в Україні було прийняття у 2001 році Закону про спрощений порядок судового розгляду у справах про нетяжкі злочини у випадках, коли обвинувачений повністю визнає свою вину і не наполягає на дослідженні доказів у судовому засіданні. Застосування такої форми розв’язання правового конфлікту суттєво зменшило навантаження на суддів. О. Г. Шило, аналізуючи значення цих нововведень, зазначає, що доцільність і корисність диференційованого порядку кримінального судочинства доведена часом, визнана міжнародною спільнотою, а тенденції розвитку кримінального процесуального законодавства України дають змогу визначити його вектор не в бік уніфікації, а навпаки, – диференціації кримінальної процесуальної форми, розширення застосування процедур, які мають специфічні риси і суттєво відрізняються від загального порядку кримінального провадження [5, с. 183].

Ці положення знайшли відображення у КПК України 2012 року, яким було передбачено: особливий порядок на підставі угод; провадження в суді присяжних; спеціальне судове провадження; а також провадження щодо кримінальних проступків.

Законом України №2617-VIII від 22 листопада 2018 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» був уведений і вступив в дію з 1 липня 2020 року спрощений порядок проведення дізнання у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки.

Метою нашої статті є визначення необхідності підготовчого провадження у справах про кримінальні проступки. Висловлено пропозиції щодо вдосконалення правового врегулювання діяльності судді у цій стадії кримінального процесу.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до частин 1 та 2 статті 381 КПК України суд після отримання обвинувального акту щодо вчинення кримінального проступку у п’ятиденний строк, а у разі затримання особи у порядку, передбаченому частиною четвертою ст.298-2 цього Кодексу, невідкладно призначає судовий розгляд. Суд розглядає обвинувальний акт

щодо вчинення кримінального проступку без проведення судового розгляду в судовому засіданні за відсутності учасників судового провадження, якщо обвинувачений не оспорує встановлені під час дізнання обставини і згоден з розглядом обвинувального акту.

Виникає питання: чи має бути в таких випадках призначене підготовче судове засідання?

На даний час практика суддів різноманітна. Одні судді відразу призначають обвинувальний акт у судове засідання, інші – призначають справу до розгляду у підготовчому провадженні [6].

Так, наприклад, суддя Запорізького районного суду Запорізької області по справі 317/2803/20, розглянувши обвинувальний акт, одразу призначив судове засідання. Аналогічні рішення ухвалили суддя Володарського суду Донецької області по справі 22/1310/20; суддя Лозівського міжрайонного суду Харківської області по справі 629/4519/20.

Інші судді, отримавши матеріали кримінального провадження і обвинувальний акт щодо вчинення кримінального проступку, призначають підготовче судове засідання (ухвали суддів: Старосамбірського районного суду Львівської області по справі 455/144/21; Лугінського районного суду Житомирської області по справі 281/88/21; Червонозаводського районного суду м.Харкова по справі 646/846/21; Сватівського районного суду Луганської області по справі 426/721/21).

У зв'язку із неоднаковим застосуванням норм КПК України листом Миколаївського апеляційного суду було надано рекомендацію щодо недопущення порушення норм КПК України. Останнім зазначено, що згідно ст.381 КПК України, суд невідкладно призначає судовий розгляд. Отже, КПК не передбачено у провадженнях про кримінальні проступки призначення підготовчого судового засідання [6].

Натомість, ч.3 ст. 381 КПК України зазначено, що спрощене провадження щодо кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами судового провадження, передбаченими цим Кодексом, з урахуваннями положень цього параграфу.

Відповідно п.24 ст.3 КПК України судове провадження в суді першої інстанції включає: підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинами.

Тобто, з одного боку, КПК України вказує на призначення одразу судового розгляду, а з іншого – вказує, що підготовче провадження все ж таки має бути. Ці неузгодженості свідчать про те, що законодавець прагнув застосувати спрощену форму розгляду проваджень про кримінальні проступки і таким чином зменшити навантаження на суддів, надавши їм можливість зосередити більше уваги та часу для розгляду справ про тяжкі та особливо тяжкі злочини, але не передбачив належну процедуру. Призначення справ про кримінальні проступки у підготовче судове засідання займає певний час, що зводить нанівець ідею запровадження скорочення строків їх розгляду.

Ці неузгодженості норм чинного КПК України свідчать про те, що судова реформа в Україні має суттєві вади. На нашу думку, спрощений порядок розгляду справ, зокрема, і про кримінальні проступки, вимагає відповідної реформи судів. У цій площині варто звернутися до зарубіжного досвіду. Так, у Великобританії провадження про кримінальні проступки (так зване «сумарне провадження») проводиться в строк 1-3 діб констеблем поліції і матеріали терміново, зазвичай на наступний після вчинення проступку день, надходять до суду магістрату, який розглядає такі справи в строк 1-3 днів і постановляє вирок. Крім справ про кримінальні проступки, суди магістратів розглядають також матеріали про адміністративні правопорушення. А інші справи про злочини, які розслідувалися детективами (слідчими), розглядаються в судах Королівської Корони. [7, с.12-15]. Аналогічна система мирових судів існує і в інших країнах [8-11].

Вважаю, що введення в дію спрощених процедур розслідування та судового розгляду справ про кримінальні проступки має здійснюватися одночасно з реформою судової влади в Україні, створення системи судів (наприклад, мирових), які мали б розглядати справи про кримінальні проступки. До компетенції таких судів, на нашу думку, також слід віднести розгляд питань, що вирішуються судом у порядку судового контролю за досудовим розслідуванням і розгляд справ про адміністративні правопорушення. Таким чином може бути досягнутий баланс між скороченням процедури розгляду справ про кримінальні проступки і наданням суддям судів загальної юрисдикції більше часу для ефективного розгляду справ про тяжкі та особливо тяжкі злочини.

А поки таке реформування системи судів не здійснено, варто уникнути розбіжностей у застосуванні норм чинного КПК України щодо призначення підготовчого провадження у

справах про кримінальні проступки. Слід підтримати точку зору І. Гловюк, яка, аналізуючи норми статей 381, 298-1, 298-2, 314 та ст.301 КПК України, наголошує на необхідності підготовчого провадження по справах про кримінальні проступки, оскільки передбачена в законі можливість відкриття та ознайомлення сторонами в суді з матеріалами проведеного дізнання проводиться на підставі ухвали суду, яка виноситься саме у підготовчому провадженні. Також розв'язання питань про об'єднання і виділення матеріалів дізнання, про можливість призначення судом загального порядку розгляду обвинувального акту і матеріалів дізнання із викликом по клопотанню сторін свідків має вирішуватися саме у підготовчому провадженні [12].

Вважаю, що все ж таки призначення справи про кримінальні проступки до судового розгляду має розпочинатися зі стадії підготовчого провадження, про що слід зазначити в КПК України шляхом внесення змін, оскільки відсутність вказаної стадії позбавляє учасників кримінального провадження можливості брати участь у вирішенні питань, передбачених ст. 314 КПК України.

Висновки: Інститут розгляду судом справ про кримінальні проступки потребує комплексного законодавчого вдосконалення,

Запровадження спрощених процедур розслідування та судового розгляду справ про кримінальні проступки має здійснюватися одночасно з реформою судової влади в Україні і створенням системи судів (наприклад, мирових), які мали б розглядати справи про кримінальні проступки.

До створення таких судів у судовій системі України пропонується з метою уникнення розбіжностей у застосуванні ст.381 КПК України законодавчо закріпити необхідність підготовчого провадження по справах про кримінальні проступки.

Список використаних джерел

1. Грошевой Ю. Проблемы усовершенствования законодательства, что регулирует криминально-процессуальную деятельность. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2, 3. С. 686-697.
2. Пашкевич П. Ф. Уголовно-процессуальный закон и эффективность уголовного судопроизводства. Москва : Юр. лит., 1984. 176 с.
3. Строгович М. С. О единой форме уголовного судопроизводства и пределах ее дифференциации. *Соц. законность*. 1974. № 9. С. 50-53.
4. Пашкевич П. Ф. Процессуальные формы уголовного судопроизводства нужно дифференцировать. *Соц. законность*. 1974. № 9. С. 54-56.
5. Шило О. Г. До питання щодо диференціації кримінально-процесуальної форми. *Право України*. 2010. № 9. С.180-186.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/>.
7. Калиновский К. Б. Уголовный процесс современных зарубежных государств : учеб. пособие. Петрозаводск : Изд-во ПетрГУ, 2000. 48 с.
8. Апарова Т. В. Суды и судебный процесс Великобритании. Англия, Уэльс, Шотландия. Москва : Ин-т Междунар. права и экономики, 1996. 158 с.
9. Романов А. К. Правовая система Англии : учеб. пособие. Москва : Дело, 2000. 344 с.
10. Россинский С. Б. Уголовный процесс России: курс лекций. Москва : Эксмо, 2007. 576 с.
11. Рустамов Х. Ц. Уголовный процесс. Формы : учеб. пособие для ВУЗов. Москва : Закон и право ; ЮНИТИ, 1998. 304 с.
12. Гловюк І. Судове провадження щодо кримінальних проступків: чи справдяться очікування? URL : <https://unba.org.ua/.../5741-sudove-provadhzhennya-shodo...>

Надійшла до редакції 11.06.2021

References

1. Hroshevoy Yu. Problemy udoskonalennya zakonodavstva, shcho rehulyuye kryminal'no-protseual'nu diyal'nist' [Problems of improving the legislation governing criminal procedure]. *Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrainy*. 2003, no 2, 3, pp. 686-697. [in Ukr.].
2. Pashkevich P. F. (1984) Ugolovno-protseual'nyy zakon i effektivnost' ugolovno sudoproizvodstva [Criminal procedure law and the effectiveness of criminal proceedings]. Moscow : Yur. lit. 176 p. [in Russ.].
3. Strogovich M. S. (1974) O yedinoy forme ugolovno sudoproizvodstva i predelakh yeye differentsiatsii [About single form of criminal proceedings and the limits of its differentiation]. *Sots. zakonnost'*, no 9. pp. 50-53 [in Russ.].
4. Pashkevich P. F. (1974) Protseual'nyye formy ugolovno sudoproizvodstva nuzhno differentsirovat' [Procedural forms of criminal proceedings need to be differentiated]. *Sots. zakonnost'*, no 9, pp. 54-56 [in Russ.].
5. Shylo O. H. (2010) Do pytannya shchodo dyferentsiatsiyi kryminal'no-protseual'noyi formy [To

the matter of differentiation of criminal procedure form]. *Pravo Ukrainy*, no 9, pp.180-186 [in Ukr.].

6. Yedynyy derzhavnyy reyestr sudovykh rishen' [Unified state register of court decisions]. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review1> [in Ukr.].

7. Kalinovskiy K. B. (2000) *Ugolovnyy protsess sovremennykh zarubezhnykh gosudarstv : ucheb. posobiye* [Criminal procedure of today foreign states]. Petrozavodsk : Izd-vo PetrGU. 48 p. [in Russ.].

8. Aparova, T. V. (1996) *Sudy i sudebnyy protsess Velikobritanii. Angliya, Uel's, Shotlandiya* [Courts and judicial procedure of Great Britain. England, Wales, Scotland]. Moscow : In-t Mezhdunar. prava i ekonomiki. 158 p. [in Russ.].

9. Romanov A. K. (2000) *Pravovaya sistema Anglii* [Legal system of England] : ucheb. posobiye. Moscow : Delo. 344 p. [in Russ.].

10. Rossinskiy S. B. (2007) *Ugolovnyy protsess Rossii* [Criminal procedure of Russia]: kurs lektsiy. Moscow : Eksmo. 576 p. [in Russ.].

11. Rustamov Kh. Ts. *Ugolovnyy protsess. Formy* [Criminal procedure. Forms] : ucheb. posobiye dlya VUZov. Moscow : Zakon i pravo ; YuNITI, 1998. 304 p. [in Russ.].

12. Hlovyuk I. *Sudove provadzhennya shchodo kryminal'nykh prostupkiv: chy spravdyat'sya ochikuvannya?* [Court proceeding of criminal misconducts: will expectations come true?]. URL : <https://unba.org.ua/.../5741-sudove-provazhennya-shodo...> [in Ukr.].

ABSTRACT

Yana Zamkova. Problematic issues of consideration by the court of cases of criminal offenses in the preparatory proceedings. Application of the new simplified forms of criminal trial is one of conceptual questions of realization in Ukraine of legal reform. The legal regulations of the most effective forms of administering law remains actual in the light of the Law of Ukraine "On amendments of some legislative acts of Ukraine concerning simplification of pre-trial investigation of some categories of criminal offences", entering in force from July, 1 2020.

In this article the historical aspects of differentiation of the simplified forms of criminal procedure and problems have been considered about the necessity of consideration by the court of the cases investigated by inquiry bodies concerning criminal misconducts, in preparatory proceedings. It has been noted that judicial practice is various presently. Some judges are in accordance of part 1 and part 2 of art. 381 of the Criminal Procedure Code of Ukraine at once is appointed indictment in the trial, others, following part. 3 of the same article appoint cases to consideration in the preparatory stages. Analyzing foreign experience the author has suggested to reform judiciary system of Ukraine and create in this system of courts in that will be taken proceedings of criminal misconducts, administrative cases and settle disputes of judicial control after pre-trial investigation, that will considerably decrease loading on judges in general courts. It offers in a period to creation of such courts with the purpose of monotonous application of rules of art. 381 of the Criminal Procedure Code of Ukraine legislatively to fasten the necessity of preparatory proceeding in cases of criminal misconducts.

Keywords: preparatory proceeding, criminal misconducts, differentiation of forms of criminal procedure.